

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย

เค้าโครงเรื่อง

1. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย
  - 1.1 ลักษณะทางร่างกายที่ปรากฏ
  - 1.2 การเปลี่ยนแปลงของระบบประสาทและอวัยวะสัมผัส
  - 1.3 ระบบอวัยวะภายในอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากระบบประสาท
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความมีอายุและการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย
3. โรคของผู้สูงอายุ
  - 3.1 ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุ
  - 3.2 โรคที่พบบ่อยครั้งในวัยสูงอายุ
  - 3.3 อาการป่วยและการป้องกันโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ

จุดประสงค์ของการเรียนรู้

หลังจากที่นักศึกษาได้เรียนรู้บทที่ 2 ไปแล้ว นักศึกษาจะสามารถ

1. อธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ได้อย่างถูกต้อง
2. อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับความมีอายุและการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ได้อย่างถูกต้อง
3. อธิบายโรคที่พบบ่อยครั้งและบอกแนวทางการป้องกันโรค ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย

ในวัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในลักษณะของการเสื่อมถอยอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้าง และความสามารถในการทำงานของอวัยวะในร่างกาย รวมทั้งต้องเผชิญกับการเจ็บป่วยทางร่างกาย

1. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุจะได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในด้าน 1) ลักษณะทางร่างกายที่ปรากฏ 2) การเปลี่ยนแปลงของระบบประสาทและอวัยวะสัมผัส 3) ระบบอวัยวะภายในอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากระบบประสาท

1.1 ลักษณะทางร่างกายที่ปรากฏ

คำว่า "ลักษณะทางร่างกายที่ปรากฏ" ในที่นี้มีความหมายถึง ลักษณะร่างกายที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ด้วยตาและกายสัมผัสของบุคคลแต่ละคนโดยตรง ซึ่งในวัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของร่างกายแบบเสื่อมถอยอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ

1.1.1 อวัยวะส่วนศีรษะ

จมูก มีลักษณะ งอรั่ม

ปากและฟัน รูปปากจะเปลี่ยนแปลงตามโครงสร้างของฟัน เพราะฟันจะหลุดร่วงเป็นจำนวนมาก ในบางรายอาจจะหลุดร่วงจนหมดปาก การที่ฟันหลุดร่วงนี้จะทำให้เสียงเปลี่ยนไปแม้ว่าจะใส่ฟันปลอมก็ตาม

ตา มีลักษณะขุ่นมัว ฝ้าฟาง มีลักษณะเป็นต่าน้ำขาว ลูกตาจะขุ่นแห้ง ขณะเดียวกันเปลือกตา เที้ยย่น ขนตาร่วงหมด แก้วตาขุ่น หนังตาบนหย่อนลงมาทับหนังตาล่าง มีถุงใต้ตาเมื่อมองดูจะเห็นถุงใต้ตาชัดเจนขึ้น

คาง เริ่มมีคาง 2-3 ชั้น คนอ้วนจะมีไขมันสะสมเป็นจำนวนมาก ส่วนผู้สูงอายุที่ผอมจะมีลักษณะหนังหุ้มกระดูก

แก้ม มีรอยย่น นุ่มนิ่ม ห้อย บางคนมีแก้มตอบ เนื่องมาจากบริเวณแก้มมีไขมันสะสมน้อยลง

ผิวหนังบริเวณใบหน้า มีรอยย่นรอยตีนกาปรากฏชัดเจนขึ้น ผิวหนังบริเวณ

ใบหน้าจะเป็นส่วนที่บ่งบอกถึงความมีอายุมากที่สุด การที่ผิวหนังแห้ง หยิบ ตกรกระ เป็นผลมาจากต่อมได้สมองทำงานเสื่อมสมรรถภาพนั่นเอง

ผม ผมหลุดร่วงเป็นจำนวนมากทำให้ศีรษะล้าน ผมบางและหงอกมากขึ้น

1.1.2 อวัยวะส่วนลำตัว

ไหล่ มีลักษณะ คุ่มงอ เล็กลง

ท้อง มีลักษณะป่องห้อย

เอวและลำตัว มีลักษณะใหญ่ หนาขึ้น ทำให้มองดูมีลักษณะเป็นทรงกระสอบ

เต้านม มีลักษณะนุ่มนิ่มห้อย

1.1.3 แขนขา

แขน มีลักษณะอ้วน และดูมีน้ำหนัก ทำให้แขนส่วนบนมองดูหดสั้นลง

ขา อ่อนเปลี้ย ไม่มีแรง

มือ เล็ก เรียว มีเส้นเลือดบริเวณหลังมือโปนออกมา

เท้า ใหญ่ กล้ามเนื้อบริเวณข้อเท้าเหี่ยว ในบางรายมีเส้นเลือดโปนออกมา

เล็บ หนา แข็ง และเหนียว

1.1.4 โครงกระดูกและฟัน

โครงกระดูก โครงกระดูกของผู้สูงอายุจะมีลักษณะพรุน เปราะบาง แตกหักได้ง่าย ทั้งนี้เพราะโครงกระดูกของผู้สูงอายุมีแคลเซียมน้อยลง แม้แต่กระดูกสันหลังก็บางลง หมอนรองกระดูกสันหลังจะเหี่ยวและเสียความยืดหยุ่น นอกจากนี้มีแคลเซียมไปจับที่เอ็นกระดูกอ่อน ข้อต่อ มีผลทำให้รูปร่างของผู้สูงอายุดูผิดปกติกได้

จากการศึกษาในเรื่องความสูงของวัยผู้ใหญ่พบว่า เมื่ออายุ 40 ปีไปแล้วความสูงจะลดลงประมาณ 1-2 นิ้ว โดยเฉพาะผู้สูงอายุชาวอเมริกันชายที่มีอายุ 75 ปีความสูงจะลดลงจากความสูงเมื่ออายุ 35 ปี ประมาณ 3.5 นิ้ว ส่วนผู้สูงอายุชาวอเมริกันเพศหญิงที่มีอายุ 75 ปี จะมีความสูงลดลงมาจากความสูงเมื่ออายุ 35 ปี ประมาณ 2.7 นิ้ว

ในเรื่องโครงกระดูกของผู้สูงอายุนี้ เมื่ออายุ 30 ปีไปแล้ว บุคคลทุกคนจะเริ่มสูญเสียแคลเซียม โดยเฉพาะเพศหญิงจะสูญเสียแคลเซียมมากกว่าชาย ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการเจ็บปวดบริเวณข้อต่อต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุเนื่องมาจากลักษณะทางพันธุกรรม ฮอร์โมนภายในร่างกายเปลี่ยนแปลง ภาวะโภชนาการ และสภาพการใช้งานของข้อต่อหรือโครงกระดูกนั้น ๆ การเสื่อมของข้อต่อกระดูกจะมีผลทำให้เกิดโรคข้ออักเสบเรื้อรัง มีอาการปวดเมื่อยตามข้อต่อ ข้อแข็ง การเคลื่อนไหวหรือการเปลี่ยนอิริยาบถทำได้ไม่ดี

ฟัน โดยปกติแล้ว ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพฟันดีจะสามารถใช้ฟันไปได้ถึง 200 ปีแต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับปัญหาในช่องปากอันเนื่องมาจากฟันผุ รากฟันหรือเหงือกอักเสบ สุขภาพของฟันจะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพันธุกรรม การรักษาสุขภาพของฟัน ภาวะโภชนาการ การใช้งานของฟัน และโรคต่าง ๆ ของฟัน

ฟันนับว่าเป็นอวัยวะส่วนของกระดูกที่มีความแข็งแรงกว่าอวัยวะของโครงกระดูกอื่น ๆ โดยเฉพาะกระดูกส่วนคางและขากรรไกรจะเสื่อมได้อย่างชัดเจน

1.2 การเปลี่ยนแปลงของระบบประสาทและอวัยวะสัมผัส

1.2.1 ระบบประสาท

ระบบประสาทในที่นี่จะกล่าวถึง ระบบประสาทอัตโนมัติ และระบบประสาทส่วนกลาง

ในกรณีของระบบประสาทอัตโนมัติ จะเป็นระบบการทำงานของอวัยวะภายในร่างกาย อันประกอบด้วย อัตราการเต้นของหัวใจ การหายใจ ความดันโลหิต การปรับตัวทางด้านอุณหภูมิ การย่อยอาหาร การขับถ่ายของเสียออกจากร่างกาย การตอบสนองทางด้านร่างกายเหล่านี้พบว่ามีการทำงานที่เชื่องช้าและอ่อนแรงลง

สำหรับระบบประสาทส่วนกลาง อันหมายความว่า สมองและไขสันหลังนั้นพบว่า เซลล์สมองจะมีขนาดเล็กลง มีความเสื่อมถอยมากทั้งเซลล์สมองและไขสันหลัง แม้แต่เยื่อหุ้มสมองที่เคยใสบางจะเปลี่ยนเป็นหนาและติดกัน บางครั้งอาจติดกับเนื้อสมอง ส่วนคลื่นหรือลอนสมองจะเล็กลง ร่องของสมองจะมีจำนวนน้อยลง ผลก็คือ ผู้สูงอายุจะเกิดอาการทางจิต บางคนมีแขนขาแข็งกระด้าง มือสั่น นิ้วสั่น ใบหน้าแสดงอาการเฉยเมยบางคนใจน้อย เสร้าหมอง หมดความหะเยอหะยาน สิมง่าย ความจำเสื่อม

เส้นประสาท เส้นประสาทในวัยผู้สูงอายุมักจะเสื่อมสมรรถภาพอย่างเห็นได้ชัดและจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีขึ้นได้เหมือนกับวัยที่ผ่านมา เส้นประสาทจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบประสาทเพราะถ้าเส้นประสาทเสื่อมถอยแม้ว่าอวัยวะของระบบประสาทส่วนกลางดีก็ตาม ย่อมจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมและการทำงานของระบบร่างกายทุกส่วนทุกระบบได้ อวัยวะส่วนของเส้นประสาทที่มักจะเสื่อมถอยเป็นส่วนใหญ่ คือ ส่วนที่เรียกว่า เดนไดรท์และแอกซอน (Dendrite และ Axon)

1.2.2 อวัยวะรับความรู้สึกทั้ง 5

อวัยวะรับความรู้สึกทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส จะมีการทำงานเสื่อมถอยลงอย่างเห็นได้ชัดเจนน ดังรายละเอียด คือ

การทำงานของนัยน์ตา พบว่า นัยน์ตาเป็นอวัยวะส่วนที่เสื่อมถอยเร็วที่สุดกว่าอวัยวะ

รับสัมผัสอื่น ๆ โดยเฉพาะอายุประมาณ 40 ปีไปแล้วกล้ามเนื้อของลูกตาในการจับภาพต่าง ๆ อ่อนแออย่างเห็นได้ชัดเจน การมองเห็นจะไม่คล่องแคล่ว ส่วนในของลูกตานั้น เวติน่าจะเสื่อมจะหลุดแยกออกจากที่เดิม ทำให้การมองเห็นมืดปกติไปจำเป็นต้องใช้แว่นสายตาช่วย

จากการศึกษาในเรื่องสายตาของวัยสูงอายุ พบว่า

- 1) ผู้สูงอายุ 65 ปีจะมีความสามารถในการมองเห็นภาพอยู่ในระหว่าง 20-70%
- 2) ผู้สูงอายุจะไม่สามารถรับรู้เรื่องความลึกและสีต่าง ๆ ได้
- 3) ผู้สูงอายุมักเป็นต้อกระจก ทำให้สายตาต้องแสงสว่างมากกว่าปกติ
- 4) ต่อมน์้ำตาในวัยสูงอายุจะหยุดทำงาน
- 5) กล้ามเนื้อที่ช่วยเคลื่อนไหวนัยน์ตาเสื่อมทำให้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ไม่ดี

การได้ยินเสียง พบว่า หลังจากอายุ 60 ปีไปแล้ว เยื่อแก้วหูเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การรับฟังเสียงไม่ดี โดยเฉพาะเสียงสูง ผู้สูงอายุบางรายจะไม่ได้ยินเสียงสูง เช่น เสียงโทรศัพท์ เสียงกระดิ่ง เป็นต้น

การได้กลิ่นและการ تذึมรส ในเรื่องของความสามารถในการแยกแยะกลิ่นจะเริ่มเสื่อมถอยเมื่ออายุ 60 ปี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางการได้กลิ่นเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมค่อนข้างช้า ขณะเดียวกัน ปลายประสาทของการรับรสในลิ้นเสื่อมลง ทำให้การรับรสเปลี่ยนแปลงไป แต่เนื่องจากสัมผัสของการได้กลิ่นเป็นสัมผัสที่มีการเปลี่ยนแปลงช้ากว่าอวัยวะส่วนอื่น ๆ จึงทำให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประสบการณ์เดิมช่วยในการรับรสโดยอาศัยการได้กลิ่นนั่นเอง

สัมผัสทางกาย สัมผัสทางกายในเรื่อง ความเจ็บปวด จะมีการทำงานที่บกพร่อง ทำให้ผู้สูงอายุทนต่อความเจ็บปวดโดยเฉพาะการบาดเจ็บทางผิวหนังจะอดทนได้ดี ส่วนสัมผัสทางอุณหภูมินั้นผู้สูงอายุจะทนต่อการเปลี่ยนแปลงอากาศในเรื่อง ความหนาวไม่ได้ซึ่งเป็นผลมาจากรูขุมขนและต่อมเหงื่อเสื่อมลง

สัมผัสทางการเคลื่อนไหวและการทรงตัว สัมผัสการเคลื่อนไหวและการทรงตัวนี้จะมีการทำงานที่เสื่อมลงโดยเฉพาะความสามารถของกล้ามเนื้อและเอ็นจะมีความสามารถน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุหกล้มได้ง่าย ขณะเดียวกันสัมผัสการทรงตัวเป็นการทำงานของอวัยวะส่วนที่อยู่ในหูชั้นใน เนื่องจากหูชั้นในเริ่มเสื่อม ทำให้เกิดอาการวิงเวียนศีรษะ มึนงง เป็นลมได้ง่าย

1.3 ระบบอวัยวะภายในอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากระบบประสาท

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงของโครงกระดูก ฟัน และระบบประสาทของวัยผู้สูงอายุแล้ว ระบบอวัยวะภายในอื่น ๆ เช่น ตับ ไต หัวใจ ปอด จะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงโดยมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1.3.1 ระบบการหายใจ

ด้านระบบการหายใจ พบว่า ปอดมีสมรรถภาพลดน้อยลง ปริมาณเนื้อที่ของถุงลมปอดน้อย ทำให้ความจุของปอดในวัยผู้สูงอายุลดลง ขณะเดียวกัน ความยืดหยุ่นในทรวงอก ประสิทธิภาพและการทำงานของปอดได้รับอิทธิพลมาจากสภาวะอากาศเป็นพิษ มีการสูบบุหรี่ ไม่ได้ออกกำลังกาย ผลทำให้ปริมาณอากาศเข้าไปตกค้างในปอดมาก อากาศผ่านเข้าออกหมดลมน้อย ความสามารถของเลือดในการจับออกซิเจนขณะที่ผ่านปอดทำได้น้อยทำให้เสมหะมีโอกาสเพิ่มมากขึ้น

1.3.2 ระบบทางเดินอาหาร

ระบบทางเดินอาหาร พบว่า อวัยวะของระบบการย่อยอาหารเหี่ยวฝ่อประสิทธิภาพในการทำงานลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกระเพาะอาหารจะผลิตกรด และน้ำย่อยได้น้อย ทำให้การย่อยอาหารไม่สมบูรณ์และดูดซึมได้น้อย สำหรับการบีบตัวและการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารและลำไส้ไม่ดี ทำให้การย่อย การดูดซึมอาหารไม่สมบูรณ์ ผลคือ ร่างกายของผู้สูงอายุจะขาดอาหาร ไม่สบายในช่องท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ ลำไส้หย่อนยานเป็นถุง กระเพาะอาหารมีอาการอักเสบได้ง่าย

สำหรับตับนั้นพบว่า ถ้าเซลล์ตับมีการเปลี่ยนแปลงจะทำให้การทำงานของตับเสื่อมสมรรถภาพอย่างรวดเร็ว แต่ในกรณีที่เซลล์ตับยังคงทำงานและมีสภาพที่ปกติจะมีการผลิตน้ำดีของตับในลักษณะที่มีประสิทธิภาพดีกว่าอวัยวะส่วนอื่น ๆ ของระบบทางเดินอาหาร แม้ว่าถุงน้ำดีจะหดตัวสั้นลงหรือมีความหนาของถุงน้ำดีเพิ่มขึ้นก็ตาม

1.3.3 ระบบขับถ่ายของเสีย

โดยปกติไตและเนื้อเยื่อที่กระเพาะปัสสาวะจะมีการหดสั้นลง มีความหนาเพิ่มมากขึ้น ทำให้การขับถ่ายของเสียออกจากร่างกายไม่ดี ประกอบกับต่อมลูกหมากในวัยสูงอายุชายมักจะโตทำให้การขับถ่ายเป็นไปด้วยความยากลำบาก สำหรับไตของผู้สูงอายุคนโตที่อยู่ในสภาพปกติจะทำให้การทำงานของไตของผู้สูงอายุคนนั้น ๆ อยู่ในภาวะที่เป็นปกติและมีประสิทธิภาพเหมือนเดิม

ส่วนการขับถ่ายของเสียทางทวารหนักของวัยสูงอายุนั้น มักพบเสมอ ๆ ว่า ผู้สูงอายุมักมีอาการท้องผูก เนื่องจากการขาดการออกกำลังกายและการรับประทานอาหารที่ไม่สุลักษณะ

1.3.4 ระบบการไหลเวียนของโลหิต

การไหลเวียนของโลหิตและการทำงานของระบบประสาทส่วนปลายของวัยสูงอายุจะมีการทำงานในลักษณะของการเสื่อมถอยลงตามลำดับ โดยจะเริ่มมาตั้งแต่อายุ 40 ปี และจะมีการทำงานที่เสื่อมลงเพิ่มมากขึ้น ทำให้มือเท้าเย็นได้ง่าย แม้แต่เยื่อบุด้านในของผนังหัวใจจะหนาขึ้น มีไขมันเข้าไปอุดในเส้นเลือดทำให้เสียความยืดหยุ่นในเส้นเลือดหลอดเลือดแดง การไหลเวียนโลหิตช้าลง ทำให้หัวใจทำงานหนักขึ้น บางครั้งอาจเกิดอาการหัวใจวายได้ง่าย

1.3.5 ระบบสืบพันธุ์

เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่กลางคน เพศหญิงจะมีภาวะประจำเดือนหมด ทำให้รังไข่หมดลูก ปีกมดลูก ช่องคลอด อวัยวะสืบพันธุ์ภายนอก เต้านม เที่ยวและเล็กลง และเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีอาการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศมากยิ่งขึ้น ส่วนเพศชาย เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุพบว่าต่อมลูกหมากจะโตขึ้นเนื่องจากมีพังผืดเพิ่มขึ้น เซลล์เยื่ออุ้งกระเพาะเที่ยวลง แต่ยังคงสร้างเชื้ออสุจิได้เป็นปกติ ดังนั้น ผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงจะยังสามารถร่วมเพศต่อไปได้

1.3.6 การเปลี่ยนแปลงทางด้านความสามารถของอวัยวะมอเตอร์

ในวัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสามารถของอวัยวะมอเตอร์ ในลักษณะของความแข็งแรงและความว่องไวเชิงช้าลง มีอาการรุ่มง่าม เคลื่อนไหวร่างกายช้า เรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ได้ค่อนข้างยาก อาการที่มองเห็นชัดเจนจะมีดังนี้

การพูด ศีรษะและคางจะสั่นได้ง่าย คำพูดที่เปล่งออกมาจะช้า มีการหยุดพูดระหว่างคำ นานขึ้น แม้แต่น้ำเสียงจะขาดความเข้มแข็ง

การเดิน จะมีอาการชาลิ้น

แขนขา เวลาหยิบของ มือและแขนจะสั่น

เนื้อเยื่อทั่วไป จะเที่ยวยาน มีพังผืดเข้าไปแทรกมากขึ้น ผังเซลล์เสื่อมลงทำให้สารต่าง ๆ เข้าออกไม่ดี บางคนมีแคลเซียมเข้าไปเกาะเนื้อเยื่อและเพิ่มปริมาณมากขึ้นตามลำดับ ทำให้เนื้อเยื่อหมดประสิทธิภาพ

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความมีอายุและการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมีอายุนี้มีค่อนข้างกว้างขวาง ในแต่ละทฤษฎีได้ให้คำอธิบายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะ มุมมองเกี่ยวกับความมีอายุ หรือ ความแก่ของมนุษย์นั้นได้มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้มนุษย์เป็น "คนชรา" ได้แตกต่างกัน แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีความมีอายุ ได้มีผู้ให้คำอธิบายและแบ่งแยกหัวข้อไว้หลายลักษณะ พอสรุปได้ดังนี้

เดคเคอร์ (Decker, David L., 1980 : 49) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุตามหลักการของเฮฟลิก (Hayflick) ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีความผิดพลาดของเซลล์ (The error theory) นั่นคือ เซลล์มีการแบ่งตัวที่ผิดพลาด เมื่อเซลล์ภายในร่างกายมีการแบ่งตัวผิดพลาดจึงมีผลทำให้ผู้นั้น "แก่" หรือมีอายุมากขึ้นตามเซลล์ของร่างกายนั่นเอง

2. ทฤษฎีเรดิคัลอิสระ (The free radical theory) คือ ได้มีปฏิกิริยาทางเคมีเกิดขึ้นภายในร่างกายโดยทำให้เซลล์ภายในร่างกายถูกเผาผลาญ ถูกทำลายได้อย่างง่าย ผลก็คือ ทำให้เซลล์ภายในร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทำให้ดูมีอายุมากขึ้น

3. ทฤษฎีว่าด้วยการจับตัวของเซลล์ (The cross-linkage theory) คือเซลล์ภายในร่างกายขาดประสิทธิภาพ ขาดความยืดหยุ่น จึงทำให้เกิดการจับตัวกันในระหว่างเซลล์แต่ละเซลล์ ผลคือ ทำให้ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทำให้ดูมีอายุมากขึ้น

4. ทฤษฎีการทำลายตนเอง (The autoimmune theory) คือเซลล์มีการเปลี่ยนแปลงทำให้ระบบภูมิคุ้มกันภายในร่างกายบกพร่อง ทำให้ผู้ที่มิภูมิคุ้มกันบกพร่องนั้นดูมีอายุมากขึ้น

5. ทฤษฎีของต่อมใต้สมอง (The Pituitary theory) คือต่อมใต้สมองทำงานผิดปกติ ทำให้ผลิตฮอร์โมนแห่งความชรา ชื่อ แอดรีโนคอร์ติคอร์ทิโรโทรฟิก (Adrenocorticotrophic hormone = ACTH) ออกมามาก ผลคือ ฮอร์โมนแห่งความชรานี้จะช่วยเร่งทำให้ผู้นั้นดูมีอายุมากขึ้น

ฮัลท์และฟรานซิน (Hultsch, David F. และ Francine Deutsch, 1981 : 65) ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมีอายุในแง่ของสรีระไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีที่ว่าด้วยพันธุกรรม (Genetic cellular theory) โดยแบ่งเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีว่าด้วยยีนส์บกพร่อง (DNA damage theory) และทฤษฎีว่าด้วยความผิดพลาดของเซลล์ในร่างกาย (Error theory)

2. ทฤษฎีที่ไม่เน้นในด้านพันธุกรรม (Nongenetic cellular theory) โดยแบ่งเป็นทฤษฎีย่อย คือ ทฤษฎีการสะสมของเซลล์ (Accumulation theory) ที่มีการเปลี่ยนแปลงเรียกว่า ไลโปฟัสซิน (Lipofuscin) ทฤษฎีว่าด้วยการจับตัวของเซลล์ (cross-linkage theory) โดยการจับตัวของคอลลาเจนและไฟบรัสโปรตีน (Collagen และ Fibrous Protein) และทฤษฎีเรดิคัลอิสระ (Free-radical theory)

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับร่างกายโดยตรง (Physiological theory) ประกอบด้วยทฤษฎีย่อย คือ ทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกันบกพร่อง (Immunological theory) และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของต่อมไร้ท่อบกพร่อง (Neuroendocrine theory)

พพาเลีย (Papalla, Diane E., 1986 : 482) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้เป็น 2 แนวทาง คือ

1. ทฤษฎีว่าด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (Programmed theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า พัฒนาการของผู้สูงอายุจะถูกพัฒนาให้เป็นไปตามกำหนดการที่ได้ถูกกำหนดไว้โดยยีนส์ หรือเซลล์ภายในร่างกายของแต่ละบุคคลอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง ลีโอนาด เฮฟลิค (Leonard Hayflick, 1974) ได้ศึกษาเรื่องเซลล์ พบว่าเซลล์ทุกชนิดจะมีขอบเขตจำกัดในการแบ่งตัว สำหรับมนุษย์แล้ว เซลล์ของมนุษย์จะมีประสิทธิภาพและแบ่งเซลล์ได้สมบูรณ์และจะไม่สามารถแบ่งได้อีกเมื่ออายุ 110 ปี

2. ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมถอยและถดถอย (Wear and Tear theory) ทฤษฎีนี้ได้ อธิบายว่า ร่างกายของมนุษย์เปรียบเสมือนกับการทำงานของเครื่องจักรที่มีการทำงานตลอดเวลา ก็ย่อมต้องมีการชำรุดเสียหายได้ โดยปกติแล้ว เซลล์ที่หมดอายุจะถูกทำลายไปและมีการสร้าง เซลล์ใหม่เข้ามาแทนที่ ยกเว้นเซลล์หัวใจและสมองจะไม่มี การเปลี่ยนแปลง แต่สาเหตุที่ทำให้ เซลล์สมองและหัวใจมีการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเพราะได้รับอิทธิพลบางประการที่ทำให้เซลล์มีการ เปลี่ยนแปลงและได้สร้างเซลล์ใหม่ขึ้นมาจึงทำให้เซลล์หัวใจและสมองมีการทำงานที่ผิดปกติ

อีเบอร์โซล และ เฮส (Ebersole and Hess, 1981 : 32-33 อ้างถึงใน ฉวีวรรณ แก้วพรหม 2530 : 26-27) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมีอายุที่มีการเปลี่ยนแปลง ทางร่างกายไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) กล่าวว่า คนเป็นสิ่งมีชีวิตที่วิวัฒนาการอยู่ เสมอ ๆ เป็นไปตามสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่รอด เมื่อมีอายุมากขึ้นก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้

2. ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biologic Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ ๆ 3 อย่างคือ เซลล์ที่สามารถเพิ่มตัวเองตลอดชีวิต เซลล์ที่ไม่สามารถแบ่งตัวเอง และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เซลล์ ทฤษฎีนี้แบ่งเป็นทฤษฎีย่อย ได้แก่

2.1 ทฤษฎีว่าด้วยสารที่เกิดจากการเผาผลาญ (Free Radical Theory) กล่าวถึงการ ให้ออกซิเจนของเซลล์ และการเผาผลาญพวกโปรตีน คาร์โบไฮเดรต และอื่น ๆ จะทำให้เกิดพวก เรดิคัลอิสระ (Free Radical) อันเป็นสารที่ทำลายผนังเซลล์ให้เสื่อมสลายลง สารที่ช่วยป้องกัน เรดิคัลอิสระ (Free Radical) ได้แก่ วิตามินอี โดยไปลดการเผาผลาญ นอกจากนั้นพวกวิตามิน เอ วิตามินซี และไนอาซินยังช่วยจับเรดิคัลอิสระอีกด้วย

2.2 ทฤษฎีว่าด้วยคอลลาเจน (Collagen cross-linkage theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เมื่อ เข้าสู่วัยสูงอายุ สารที่เป็นส่วนประกอบของคอลลาเจนและไฟบรัสโปรตีน (Fibrous protein) จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นและเกิดการจับตัวกันมาก ทำให้เส้นใย (Collagen fiber) หดสั้นเข้าในวัยชรา

2.3 ทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกัน (Immunologic Theory) กล่าวถึงขบวนการคุ้มกัน โรคจะประกอบด้วย ขบวนการของบีเซลล์ (B-cell) กับทีเซลล์ (T-cell) ในร่างกาย บีเซลล์จะ ช่วยป้องกันการติดเชื้อพวกแบคทีเรีย ไวรัส ปฏิกริยานี้อยู่ที่พลาสมาเซลล์ ต่อมทอลซิล เยื่อ บูล่าไล้ และต่อมน้ำเหลือง ส่วนทีเซลล์เป็นพวกที่ทำให้เกิดการแพ้ช้า และต่อต้านเนื้อเยื่อแปลกปลอม อีกทั้งยังช่วยป้องกันการเกิดก้อนเนื้ออีกด้วย ปฏิกริยานี้เป็นการทำงานของต่อมไทมัส และเซลล์ที่เกี่ยวข้อง

2.4 ทฤษฎีว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและความผิดพลาดของเซลล์ร่างกาย (Somatic mutation and error theories) ทฤษฎีแรกกล่าวถึงภาวะการแบ่งตัวผิดปกติ (Mutation) ทำให้เกิดการสูงอายุได้เร็วขึ้น เช่น การได้รับรังสีเล็กน้อยเป็นประจำ ส่วนทฤษฎีความผิดพลาดเชื่อว่าเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของ DNA และถูกส่งต่อไปยัง RNA และ เอนไซม์ที่เพิ่งสังเคราะห์ใหม่ เอนไซม์ที่ผิดปกตินี้ จะผลิตสารชนิดหนึ่งขึ้นภายในเซลล์มีผลต่อกระบวนการเผาผลาญซึ่งอาจเสื่อมหรือสูญเสียสมรรถภาพ ถ้าจำนวน RNA ลดลงมากมีผลทำให้เสียชีวิต

2.5 ทฤษฎีว่าด้วยพันธุกรรม (Genetic Theory) เชื่อว่าการสูงอายุนั้นเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นตามกรรมพันธุ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของอวัยวะบางส่วนของร่างกาย คล้ายคลึงกันหลายชั่วคนเมื่ออายุมากขึ้น เช่น ลักษณะศีรษะล้าน ผมหงอกเร็ว เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจะพบในบางคนเท่านั้นแม้จะมีอายุเท่ากัน

2.6 ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมและถดถอย (Wear and Tear Theory) เชื่อว่า ถ้าหน้าที่ของร่างกายทั้งโครงสร้างมีการใช้ก็จะทำให้เกิดการหมดอายุ ถ้ามีการใช้มาก ทำให้เกิดการสูงอายุเร็วขึ้น

2.7 ทฤษฎีว่าด้วยความเครียดและการปรับตัว (Stress-Adaptation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมีผลทำให้เซลล์ตายได้ บุคคลที่ต้องเผชิญกับความเครียดบ่อย ๆ จะทำให้บุคคลนั้นเข้าสู่วัยสูงอายุเร็ว

บริบูรณ์ พรพิบูลย์, นพ. (2525 : 153-154) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับความมีอายุในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย มีดังนี้

1. ทฤษฎีทำลายตนเอง (Autolymnity) ความชราเกิดจากร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันปกติได้น้อยลง พร้อมกับมีการสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองมากขึ้น ผลคือร่างกายต่อสู้กับเชื้อโรคและสิ่งแปลกปลอมได้ไม่ดี ทำให้เจ็บป่วยง่ายและเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีอาการรุนแรง เป็นอันตรายต่อชีวิตได้

เซลล์มักจะสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองจะมีผลต่อร่างกายโดยตรง เซลล์ที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ ได้แก่ เซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ เซลล์ของระบบประสาท

2. ทฤษฎีความผิดพลาด (Error) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เมื่อคนมีอายุมากขึ้น ยีนส์จะมีความผิดปกติ และจะเพิ่มความผิดปกติมากขึ้นจนถึงจุดที่ทำให้เซลล์ต่าง ๆ ของร่างกายเสื่อมและหมดอายุลง

3. ทฤษฎีเรดิคัลอิสระ (Free Radicals) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ในร่างกายของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีเรดิคัลอิสระเกิดอยู่มากมาย ผลคือทำให้เซลล์เกิดความผิดปกติเสียความยืดหยุ่นไป

สรุปจากนักทฤษฎีหลายท่านที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีความมีอายุในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางลักษณะของร่างกาย ทำให้สามารถสรุปทฤษฎีของผู้สูงอายุในแง่ของร่างกาย ดังนี้

ทฤษฎีกลุ่มที่ 1 เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (The Programmed Theory)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า พัฒนาการทางด้านร่างกายของมนุษย์ทุกคนจะถูกควบคุมมาตั้งแต่แรกเกิด โดยยีนส์ซึ่งถูกประกอบขึ้นมาจากโมเลกุล ดี เอ็น เอ (DNA) ภายในร่างกาย ลักษณะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากยีนส์นี้จะส่งผลต่อพัฒนาการมนุษย์ในด้านรูปร่าง ลักษณะน้ำหนักและส่วนสูง ลักษณะของเซลล์ภายในร่างกาย เซลล์นั้นจะถูกจำกัดและเตรียมไว้ให้มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อครบกำหนด

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีความมีอายุเมื่ออธิบายตามทฤษฎีโปรแกรมสำเร็จรูปจะสามารถอธิบายได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

ก. ความมีอายุก่อนถึงวัยอันสมควร (Premature Aging)

ในกลุ่มทฤษฎีนี้เชื่อว่า ในบางรายที่มีลักษณะของการชราก่อนวัยจะเป็นผลมาจากการได้รับยีนส์ที่ผิดปกติซึ่งเป็นการถ่ายทอดทางพันธุกรรมโดยตรง อาการชราก่อนวัยสมควรมีดังนี้

- **โรคแก่ก่อนวัย (Progeria)** จะมีอาการ คือ ในเด็กทารกจะมีลักษณะเหมือนผู้สูงอายุ ต่อมาจะมีผมหงอก ใบหน้าเหี่ยวย่น ผิวแตกแห้ง จากการศึกษาให้ห้องทดลองพบว่า เซลล์ผิวหนังของเด็กจะเหี่ยวย่นเช่นเดียวกับคนชรา ระบบการไหลเวียนของโลหิตจะเหมือนผู้สูงอายุ 75 ปี ศีรษะล้าน เรียวแรงไม่มี เด็กที่เป็นโรคแก่ก่อนวัยนี้จะมีอาการหัวใจอ่อน ตาเป็นต้อกระจก ฟันหลุดร่วง และตายด้วยโรคหัวใจล้มเหลวเมื่ออายุ 7-27 ปี แต่โดยเฉลี่ยแล้ว เด็กที่เป็นโรคแก่ก่อนวัยนี้มักจะตายเมื่ออายุ 12 ปีโดยประมาณ

- **โรคเวอร์เนอร์ (Werner's syndrome)** เป็นอาการผิดปกติที่เกิดจากการได้รับการถ่ายทอดทางยีนส์ที่ผิดปกติ จะเกิดขึ้นกับเด็กจนถึงวัยรุ่น มีลักษณะอาการของโรคเช่นเดียวกับโรคไทรอยด์ และ มีช่วงอายุสั้น โดยเฉลี่ยแล้วจะมีอาการชราเมื่ออายุ 20-30 ปีเท่านั้น

- **โรคดาวน์ (Down's syndrome)** จัดว่าเป็นอาการของโรคแก่ก่อนวัยที่มีความผิดปกติทางยีนส์อีกลักษณะหนึ่ง มีอาการที่สำคัญ คือ ผมหงอก มีการเปลี่ยนแปลงทางระบบประสาทส่วนกลาง ต่อมไร้ท่อ ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายบกพร่อง สมองผิดปกติ มีอาการชราเมื่ออายุ 30-40 ปี และจะมีอายุไม่เกิน 50 ปี

ข. ลักษณะการแบ่งเซลล์ตามหลักการของเฮฟลิด

จากการค้นพบของเฮฟลิด (Hayflick, 1960 อ้างถึงใน ประมวลญ ดิคคินสัน ดร. 2533 : 14) ในเรื่องของการแบ่งเซลล์ทำให้ทราบว่า เซลล์เนื้อเยื่อของร่างกายมีกำหนดวันตาย

ของมันเองอย่างแน่นอน และการกำหนดนี้ได้ถูกกำหนดตั้งแต่แรกปฏิสนธิ ลักษณะการแบ่งเซลล์ที่สำคัญมีองค์ประกอบคือ เซลล์ที่มีอายุน้อยจะแบ่งตัวได้ดีกว่าเซลล์ที่มีอายุมาก เซลล์ของทารกในระยะตัวอ่อนจะแบ่งตัวออกอย่างรวดเร็วและชะลอลงจนแตกดับเมื่อมีการแบ่งเซลล์ถึง 50 ครั้ง

จากการศึกษาลักษณะการแบ่งเซลล์ ชนิดเดียวกันของมนุษย์ซึ่งความสามารถในการแบ่งมีได้ถึง 50 ครั้งนั้น พบว่า ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเซลล์เนื้อเยื่อนั้นจะสามารถแบ่งตัวออกได้ 14-29 ครั้งก็จะตายไป ส่วนเซลล์ของวัยกลางคนไปแล้วจะสามารถแบ่งเซลล์ได้เพียง 20 ครั้งก็จะตายไป ซึ่งไม่ถึง 50 ครั้ง จึงสรุปได้ว่า การแบ่งเซลล์ของมนุษย์จะมีการแบ่งตัวทั้งหมด 50 ครั้งก็จะสิ้นชีวิต การแบ่งเซลล์จำนวน 50 ครั้งนี้จะใช้เวลา 110-120 ปี

ทฤษฎีกลุ่มที่ 2 ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมและการถดถอยทางร่างกาย (The Wear-and-Tear Theory)

ทฤษฎีกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ร่างกายของมนุษย์จะมีความเสื่อมและประสิทธิภาพทุกส่วนของจะเสื่อมถอย จำเป็นต้องมีการซ่อมแซมอวัยวะส่วนที่สึกหรอให้มีความสมบูรณ์อย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากความสามารถในการสร้างเซลล์ของร่างกายมีขอบเขตจำกัดเพราะอายุของการแบ่งเซลล์แต่ละเซลล์มีขอบเขตจำกัดแตกต่างกันไป ดังนั้น ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมและการถดถอยสามารถอธิบายได้ดังนี้

ก. การเชื่อมโยงเซลล์หรือทฤษฎีว่าด้วยเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน (Cross-linkage หรือ Collagen theory) จะเกิดขึ้นในระหว่างเซลล์ในร่างกายถูกเผาผลาญ หรือเกิดขึ้นในระหว่างดี เอ็น เอ แต่ละตัว รวมทั้งมีการเชื่อมโยงระหว่างเนื้อเยื่อภายในร่างกายโดยเซลล์เก่าถูกทำลายและเซลล์ใหม่เข้ามาแทนที่ แต่เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุพบว่า การหดตัวของเนื้อเยื่อหรือการเชื่อมโยงของเซลล์มีลักษณะแข็ง ไม่ยืดหยุ่น เนื้อเยื่อขาด เพราะ ผลคือ ผิวหนังเหี่ยวย่น การแบ่งเซลล์ไม่ดี เซลล์ตายได้ง่าย

ข. การซ่อมแซมเซลล์โมเลกุล ดี เอ็น เอ (DNA Repair) จะเป็นการซ่อมแซมเฉพาะเซลล์ของตนเท่านั้น ความสามารถในการซ่อมแซมเซลล์โมเลกุลเชื่อกันว่าถูกกำหนดมาโดยยีนส์ในโมเลกุล ดี เอ็น เอ ถ้าบุคคลได้รับยีนส์ชนิดใดมา เมื่ออายุมากขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะโครงสร้าง และอวัยวะภายในร่างกายคล้ายคลึงกับบรรพบุรุษนั่นเอง

ค. ไลโปฟัสกิน (Lipofuscin) หมายถึง รอยสีน้ำตาลจุดที่ปรากฏขึ้นตามผิวหนังของร่างกาย ถูกสร้างขึ้นมาจากโปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน ไลโปฟัสกินมีรูปร่างไม่แน่นอน เป็นเซลล์ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการย่อยตัวเอง การเผาผลาญไขมัน และการรวมตัวของโมเลกุลสารอินทรีย์และได้สะสมอยู่ตามช่องว่างของเซลล์ เมื่อมีอายุมากขึ้นจะมีเซลล์ที่เต็มไปด้วยไลโปฟัส-

กินเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การตกกระเป็นจุดสีน้ำตาลนี้ไม่ได้หมายความว่า เป็นกับผู้สูงอายุทุกคน แต่บางคนเริ่มเป็นเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ แต่บางคนอาจจะไม่เป็นก็ได้

ง. **เรดิคัลอิสระ (Free radical)** เป็นปฏิกิริยาเคมีที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย อันมีผลทำให้เซลล์ภายในร่างกายเปลี่ยนแปลงไปด้วยเกิดจากพิษของออกซิเจน การเผาผลาญพวกโปรตีน คาร์โบไฮเดรต และไขมัน รวมทั้งสารอื่น ๆ ภายในร่างกาย

จ. **หลักความภูมิคุ้มกัน (immunologic)** นิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ขบวนการออโตอิมมูน นั้นแสดงว่า เมื่ออายุมากขึ้น เซลล์ภายในร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทำให้ภูมิคุ้มกันบกพร่อง ซึ่งมีสาเหตุมาจากความสามารถในการทำงานของ ที-เซลล์ และ บี-เซลล์ (T-cell และ B-cell) ทำงานบกพร่อง จึงทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย

ฉ. **หลักการกลายพันธุ์และความผิดพลาดของเซลล์ภายในร่างกาย (Mutation และ Error)** จะเป็นเรื่องของการแบ่งเซลล์ที่ผิดปกติ ทำให้ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แม้แต่กระบวนการเผาผลาญสารต่าง ๆ ภายในร่างกายจะมีการเสื่อมสมรรถภาพจะมีผลทำให้เสียชีวิตได้ง่าย

3. โรคของผู้สูงอายุ

ในวัยผู้สูงอายุแทบทุกคนมักต้องเผชิญกับโรคหรือความพิการต่าง ๆ ซึ่งโรคหลาย ๆ โรคนั้น จะมีอาการเรื้อรังและรักษาไม่ใคร่ได้ผลดี เนื่องจากผู้สูงอายุมีการทำงานของเนื้อเยื่อภายในร่างกายผิดปกติ แม้แต่การบอกอาการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุเองก็ไม่สามารถจะบอกได้อย่างถูกต้อง เพราะ ความสามารถในการบอกเล่าอาการเจ็บป่วยนั้นลดน้อยลง

3.1 ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยผู้สูงอายุ

บริบูรณ์ พรพิบูลย์, นพ. (2525 : 99) ได้แบ่งขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยผู้สูงอายุไว้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายแต่ยังไม่ทำให้ร่างกายเกิดการเจ็บป่วยหรือพิการ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่มีการเปลี่ยนแปลงจนปรากฏอาการเจ็บป่วยหรือมีอาการพิการขึ้นมา

โดยปกติแล้ว ผู้สูงอายุมักจะขาดการเอาใจใส่ดูแลและสังเกตในสุขภาพร่างกายของตนเอง จึงทำให้ขั้นตอนที่ 1 ของอาการเจ็บป่วยให้ผู้สูงอายุผ่านพ้นไป และเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยจะมีอาการรุนแรงซึ่งปรากฏในขั้นที่ 2 นั้นเอง ในเรื่องนี้ **บริบูรณ์ พรพิบูลย์, นพ. (2525 : 101-102)** ได้ให้เหตุผลซึ่งควรคำนึงถึงดังนี้

1. อาการที่เกี่ยวกับความรู้สึกเจ็บปวดของผู้สูงอายุมีน้อยหรือไม่ใคร่มี
2. เหตุที่ทำให้เกิดโรคมักไม่ใคร่ปรากฏ
3. บางโรคผู้สูงอายุก็ไม่มีอาการ หรือถ้ามีอาการ อาการนั้นมักจะคลุมเครือ
4. ผู้สูงอายุมักมีความแปรปรวนทางจิตใจอยู่เสมอ
5. ผู้สูงอายุไม่สามารถสังเกตหรือจำอาการอะไรได้ดีนัก
6. อาการหลาย ๆ อย่างที่ผู้สูงอายุเล่าให้ฟังอาจเนื่องมาจากสภาพทางจิตใจหรือสภาพทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุเอง
7. ผู้สูงอายุมักจะมีโรคหลาย ๆ โรคในเวลาเดียวกัน และแต่ละโรคมักจะเรื้อรังรักษาไม่ใคร่หาย

3.2 โรคที่พบบ่อยครั้งในวัยสูงอายุ

ไพโรจน์ อุณสมบัติ ศจ.นพ. (อ้างถึงใน คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุ และการพัฒนาสังคม วุฒิสภา 2534 : 23) ได้สรุปสาเหตุการตายจากโรคของผู้สูงอายุในต่างประเทศไว้ดังนี้

1. โรคระบบหัวใจและหลอดเลือด
2. โรคมะเร็ง
3. อุบัติเหตุ

ส่วนสาเหตุการตายจากโรคของผู้สูงอายุในประเทศไทย จากสถิติสาธารณสุข ปี 2528 (เพิ่งอ้างถึงใน ไพโรจน์ อุณสมบัติ, ศจ.นพ. 2534 : 24) ได้แยกสาเหตุการตายของกลุ่มผู้ป่วยสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป พบว่ามีสาเหตุการตาย 5 อันดับแรกดังนี้

1. หัวใจวาย
2. วัณโรค
3. เลือดออกในสมองและกะโหลกศีรษะ
4. เนื้องอกเนื้อร้าย บางตำแหน่ง (โรคมะเร็ง)
5. ปอดอักเสบ

จากการศึกษาวิจัยของคณะอนุกรรมการควบคุมโรคผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - กรกฎาคม 2531 (เพิ่งอ้างถึงใน ไพโรจน์ อุณสมบัติ, ศจ.นพ. 2534 : 24) จากผู้ป่วยสูงอายุที่มารับบริการในโรงพยาบาล/สถานพยาบาลของรัฐระดับต่าง ๆ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค รวม 18 แห่ง พบว่า โรคที่พบบ่อย 5 โรคแรกในกลุ่มผู้ป่วยนอก (สูงอายุ) คือ

1. โรคเบาหวาน
2. ความดันโลหิตสูง

3. โรคปวดข้อ
4. โรคหลอดเลือดหัวใจ
5. โรควัยโรคปอด

โรคที่พบบ่อย 5 โรคแรกในกลุ่ม ผู้ป่วยใน (สูงอายุ) คือ

1. ต้อกระจก
2. โรคติดเชื้อทางเดินอาหาร
3. ความดันโลหิตสูง
4. เบาหวาน
5. วัณโรคปอด

บริบูรณ์ พรทิบุญย์, นพ. (2525 : 98) ได้กล่าวว่า โรคและความพิการที่พบได้บ่อยในคนชรา ได้แก่ โรคอ้วน เบาหวาน เบาจิต เก๊าท์ โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง ต้อกระจก หูตึง ไตอักเสบ คอปกอกเป็นพิษ หรือมีอาการบวมฉุเนื่องมาจากร่างกายผลิตฮอร์โมนไทรอยด์น้อยลง หลอดเลือดดำที่ขาโป่งชด โลหิตจาง เนื้อหัวใจบางส่วนตาย ความดันเลือดสูง อัมพาต มะเร็ง แผลนอนทับ และโรคจิต

ไพโรจน์ อุ่นสมบัติ, ศจ.นพ. (อ้างถึงใน คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคม วุฒิสภา 2534 : 15-20) ได้กล่าวถึงโรคที่พบบ่อยในวัยสูงอายุไว้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุโดยเฉพาะในด้านระบบประสาทหัวใจ หลอดเลือด ต่อมไร้ท่อ และกล้ามเนื้อในลักษณะของการเสื่อมถอยทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถรักษาภาวะความสมดุลของร่างกาย ก่อให้เกิดอาการผิดปกติและเป็นอันตรายแก่ชีวิต การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้จะนำมาซึ่งการเกิดโรคต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. โรคหลอดเลือดในสมอง
2. โรคหลอดเลือดหัวใจ
3. โรคความดันโลหิตสูง
4. โรคเบาหวาน
5. โรคข้อเสื่อม
6. โรคมะเร็ง
7. โรคติดเชื้อ
8. โรคต้อกระจก
9. โรคทางจิตและประสาท
10. โรคสมองเสื่อม

11. การแพ้ยา
12. โรคถุงลมปอดพอง
13. โรคขาดอาหาร
14. สภาวะฉุกเฉินในผู้สูงอายุ

3.3 อาการป่วยและการป้องกันโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ

โรคหลอดเลือดสมอง เกิดจากสาเหตุสำคัญ 4 ลักษณะ คือ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ภาวะไขมันสูงในเลือด การสูบบุหรี่ นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยอื่น ๆ คือ อายุที่เพิ่มมากขึ้น โรคหัวใจ และการเต้นหัวใจผิดปกติ ยาคุมกำเนิด แอลกอฮอล์ โรคเลือด ความอ้วน การขาดการออกกำลังกาย ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และการรมพันธุ์ ลักษณะอาการของโรค คือ มีการอุดตันของเส้นเลือดบริเวณสมอง ทำให้สมองส่วนที่ขาดโลหิตไปหล่อเลี้ยงไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ จึงเกิดอาการต่าง ๆ เช่น อัมพาตครึ่งซีก อัมพาตของใบหน้า หูตึงไม่ได้ ชักกระตุก หมดสติ

การป้องกัน คือ ให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในอาการของโรคและงดสิ่งที่จะก่อให้เกิดโรคหลอดเลือดสมอง ด้วยการเลิกสูบบุหรี่ รักษาความดันโลหิตให้ปกติ ไม่ให้เป็นโรคเบาหวาน และไขมันในเลือดสูง ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

โรคหลอดเลือดหัวใจ เกิดจากหัวใจขาดเลือดมาเลี้ยง ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจตายจากการขาดเลือด หรือเลือดไปเลี้ยงหัวใจน้อย ในผู้สูงอายุจะมีอาการเหนื่อย ขณะทำงานจะรู้สึกไม่ค่อยสบาย มีอาการหอบหายใจเร็ว บางรายมีอาการหัวใจวายร่วมด้วย

การป้องกันจะมีแนวทางปฏิบัติเช่นเดียวกับโรคหลอดเลือดสมอง

โรคความดันโลหิตสูง ผู้ที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง คือ ผู้ที่มีแรงดันโลหิตในขณะหัวใจบีบตัว (Systolic) สูงเกิน 160 มิลลิเมตรปรอท และมีแรงดันโลหิตขณะหัวใจคลายตัว (Diastolic) สูงเกิน 90 มิลลิเมตรปรอท หรือมีแรงดันโลหิตขณะหัวใจบีบตัวสูงเกิน 160 มิลลิเมตรปรอทแต่อย่างใดก็ได้

การป้องกัน คือ ควรหลีกเลี่ยงรับประทานอาหารเค็มจัด ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอเพื่อช่วยบริหารกล้ามเนื้อ ข้อต่อ เอ็น และการสูบน้ำหนักไปเลี้ยงอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้อย่างเหมาะสม

โรคเบาหวาน ในวัยผู้สูงอายุโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคเบาหวานมีมากขึ้น ผู้สูงอายุที่เป็นโรคเบาหวาน คือผู้ที่มีระดับน้ำตาลในเลือดเมื่อตรวจในตอนเช้าก่อนการรับประทานอาหารเช้าในระดับ 140 มิลลิกรัมต่อเลือด 100 ลูกบาศก์เซนติเมตร

ไฟโรจน์ อุ่นสมบัติ, ศจ.นพ. (เพิ่งอ้างถึง 2534 : 17) ได้กล่าวว่า ผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวานผู้สูงอายุ ร้อยละ 95 เป็นชนิดที่ไม่จำเป็นต้องรักษาด้วยอินซูลิน (oralin) เพราะผู้สูงอายุอาจจะเป็นเบาหวานเนื่องจากการดื่มน้ำมาก ปัสสาวะมาก และบ่อยครั้ง ผอมลง มีอาการซีมไม่รู้สีกตัว มีอาการชาที่ปลายมือและปลายเท้าก็ได้

การป้องกัน คือ การออกกำลังกาย ควบคุมอาหารไม่ให้อ้วน

โรคข้อเสื่อม โรคข้อเสื่อมเป็นโรคที่สร้างความเจ็บปวดให้กับผู้สูงอายุมาก ข้อเสื่อมมักจะเกิดขึ้นกับอวัยวะของร่างกายตรงบริเวณที่รับน้ำหนักและใช้งานมาก เช่น ข้อเข่า ข้อหลัง ข้อคอ ข้อสะโพก ข้อปลายนิ้วมือ ผู้ที่อ้วนและขาดการออกกำลังกายมักจะปวดข้อต่าง ๆ ได้มากกว่าผู้ที่ผอมและออกกำลังกายสม่ำเสมอ

การป้องกัน คือ ควบคุมการรับประทาน ออกกำลังกายที่ถูกต้อง และทำงานให้ถูกสุขลักษณะ

โรคมะเร็ง โรคมะเร็งที่พบบ่อย ๆ ในผู้สูงอายุ คือ มะเร็งที่ปอด มะเร็งตับ มะเร็งของทางเดินอาหาร มะเร็งบริเวณศีรษะและคอ มะเร็งปากมดลูก ทั้งนี้เพราะระบบภูมิคุ้มกันโรคของผู้สูงอายุที่จะป้องกันสารแปลกปลอมที่เข้ามาในร่างกายเสื่อมถอยลง

การป้องกัน คือ หลีกเลี่ยงสิ่งที่จะก่อให้เกิดโรคโดยตรง ตรวจสอบภาวะการเจ็บป่วยของโรคมะเร็ง และทำการรักษาให้ถูกต้อง

โรคติดเชื้อ โรคติดเชื้อที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่ โรคปอดบวม โรคทางเดินปัสสาวะอักเสบ โรคติดเชื้อในกระเพาะอาหารและลำไส้ โรคโลหิตเป็นพิษ โรคไข้หวัดใหญ่ ทั้งนี้เพราะระบบภูมิคุ้มกัน และระบบภูมิคุ้มกันโรคของร่างกาย ตลอดจนการทำงานจากระบบประสาทอัตโนมัติเสื่อมลง ทำให้เป็นโรคต่าง ๆ ได้ง่าย

อาการที่เกิดจากการติดเชื้อนั้น จะไม่มีอาการไข้ แต่จะมีอาการซีม เบื่ออาหาร

โรคต้อกระจก โรคต้อกระจกเป็นโรคตาที่เกิดขึ้นได้บ่อยในวัยผู้สูงอายุ เกิดจากการสูญเสียโปรตีนที่ละลายได้กับเลนส์ เลนส์ตาจะมีลักษณะขุ่นแข็ง ทำให้การปรับตัวต่อความไวของแสงลดลง ซึ่งมีผลต่อการเห็น

โรคทางจิตและประสาท โรคทางจิตและประสาท เช่น โรคเศร้าซึม วิตกกังวล พบได้บ่อยในผู้สูงอายุ เกิดขึ้นได้เพราะ เซลล์สมองมีจำนวนลดน้อยลง และมีการเปลี่ยนแปลงทางชีวเคมีของสมองเล็ดมาหล่อเลี้ยงสมองน้อย การใช้กลูโคสน้อยลง มีการหลั่งสารสื่อประสาทลดลง รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป

การป้องกัน จะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพของร่างกายและสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งเตรียมพร้อมต่อการก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอีกด้วย

โรคสมองเสื่อม อาการที่แสดงออกของโรคสมองเสื่อม คือ การหลงลืมทำกิจวัตรประจำวันของตนเองไม่ได้ การที่เกิดโรคสมองเสื่อมจะมีสาเหตุ คือ การบกพร่องทางด้านร่างกายโดยที่สมองขาดเลือดไปหล่อเลี้ยงและหลอดเลือดผิดปกติ มีโภชนาการที่บกพร่อง ขาดการกระตุ้นที่ดีจากสังคม และเป็นผลที่ได้รับมาจากพันธุกรรม

การป้องกัน ต้องออกกำลังกายเพื่อให้เลือดไหลเวียนทั่วร่างกายได้ดีขึ้น มีกิจกรรมใช้สมองตลอดเวลา และรับประทานอาหารที่มีคุณค่าต่อการบำรุงสมอง

การแพทย์ ในวัยผู้สูงอายุพบว่า จะเกิดการแพทย์ได้บ่อยครั้งมาก ทั้งนี้ เพราะความสามารถในการขับหรือการทำลายสารพิษทำได้ช้ามากขึ้นเนื่องมาจาก ไตเสื่อม ถ้ายาในกระแสโลหิตสูง จะทำให้เกิดเป็นพิษได้ง่าย

โรคถุงลมปอดพอง เกิดขึ้นจากปอด และทางเดินหายใจผิดปกติ ทำให้ความสามารถในการแลกเปลี่ยนออกซิเจนลดลงมากขึ้น

โรคขาดอาหาร ในวัยผู้สูงอายุ มักจะมีการเบื่ออาหารและรับประทานอาหารได้น้อยกว่าปกติ รวมทั้งรับประทานอาหารที่ไม่มีคุณค่าทำให้เกิดโรคขาดอาหาร ผลก็คือ เกิดโรคแทรกซ้อนได้ง่าย

การป้องกัน คือ ควรปรึกษาแพทย์หรือนักโภชนาการเมื่อผู้สูงอายุมีน้ำหนักลดและเบื่ออาหาร

สภาวะฉุกเฉินในผู้สูงอายุ อาการของสภาวะฉุกเฉินในผู้สูงอายุประกอบด้วยอาการ ปัสสาวะไม่ออก ชักกระตุก หายใจไม่ออก ตาเห็นเป็นสองภาพ เลือดออกในระบบทางเดินอาหาร อาการต่าง ๆ เหล่านี้จะพบได้บ่อยครั้งมากในวัยสูงอายุ